

Список літератури

1. Гайдучький А. П. Оцінка інвестиційної привабливості економіки / А. П. Гайдучький // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 3. – С. 119–128.
2. Носова О. В. Оцінка інвестиційної привабливості України: основні підходи / О. В. Носова // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 119-137.
3. Петрович Й. М. Інструментарій ефективного використання інвестицій на промислових підприємствах / Й. М. Петрович, О. В. Феєр // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка» Пробл. економіки та упр. – 2010. – № 684. – С. 26-28.
4. Сільченко І. А. Управління інвестиційним процесом на регіональному рівні // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2009. – №4(8). – С. 111–115.
5. Кирик Л. В. Оцінка інвестиційної привабливості регіону та її вплив на реалізацію інвестиційної політики / Л. В. Кирик // Матеріали Всеукр. міжвуз. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і викладачів «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту в умовах трансформації економіки». – Рівне. – 2009. – С. 73-75.
6. Відділ регіональної політики // Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.
7. Статистика інвестиційної діяльності / В. Захожай, М. Кіт // Персонал. Журнал інтелектуальної еліти. – 2007. – №8. – С.10–17.
8. Покотило Т. В. Форми, методи та інструментарій державного регулювання інвестиційної діяльності на регіональному рівні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Arpu/2009_2/doc/2/11.pdf
9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 33.341.1

СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ

Тарасенко О. Ю.,

аспірант

Донецького державного університету управління

Тарасенко Д. Л.,

к. держ. упр

Макіївський економіко-гуманітарний інститут

В статті розглянуто питання інноваційного розвитку економічних систем, формування національних інноваційних систем, розкрито сутність та структуру національної інноваційної системи розвитку.

Ключові слова: інновація, економічна система, система розвитку, національна інноваційна система (НІС), модель взаємозв'язку основних підсистем, елементів НІС.

В статье рассматриваются вопросы инновационного развития экономических систем, формирования национальных инновационных систем, раскрыта суть и структура национальной инновационной системы развития.

Ключевые слова: инновация, экономическая система, система развития, национальная инновационная система (НИС), модель взаимосвязи основных подсистем, элементов НИС.

Under consideration in this article are the innovative development of economic systems, the establishment of national innovation systems, reveals the essence and structure of the national innovation system of development.

Keywords: innovation, economic system, development system, national innovation system (NIS), a model of the relationship of major subsystems, components NIS.

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ століття світ почав стрімко перетворюватися під впливом нових відкриттів в технологіях, виробництві нової та наукомісткої продукції, створення складної і більш продуктивної техніки і прогресивних інформаційних систем.

Зарубіжні вчені найвидатнішою подією сучасності вважають створення національних інноваційних систем (НІС) розвитку економіки, функцією яких є розвиток інноваційної діяльності в державі шляхом забезпечення тісного взаємного зв'язку систем створення, трансформації та практичного використання нових знань.

Особливістю сучасних інноваційних перетворень є те, що вони носять комплексний і системний характер. Для з'єднання всіх видів інновацій в єдину систему потрібні більш сучасні інноваційні комунікації і високоосвічені кадри. Метою сучасних перетворювальних процесів є не тільки наукові відкриття, створення нової техніки, як це було раніше, а прискорений розвиток національної економіки за рахунок підвищення ефективності від впровадження та реалізації інновацій у виробництві. Якщо в оптимальні терміни такий ефект не буде отриманий, то суспільство понесе значні збитки від незатребуваності наукових розробок, а інноваційна система країни буде на межі зриву. Центр інноваційної системи розвитку економіки перемістився на підприємства, фірми, компанії, організації, так як на цьому рівні народногосподарського комплексу відбувається перетворення відкриттів, наукових розробок, винаходів в нові технології, техніку, продукцію. Тільки на підприємствах і організаціях може статися матеріалізація ідей в конкретні нововведення.

Питання формування та реалізації національної інноваційної системи України є дуже важливим та актуальним. Інноваційна система держави – це новий вимір економічних і соціальних відносин, які ґрунтуються на пріоритетному розвитку знань і технологій їх використання.

Аналіз останніх досліджень. Питанням інноваційного розвитку країни, дослідженню інновацій, як фактору підвищення конкурентоспроможності держави, формуванню та розвитку національної інноваційної системи

присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених у тому числі: П. В. Брижаль, В. А. Васін, В. В. Дорофійенко, С. Переслепін, З. П. Коровіна, О. С. Поважний, Ф. Ніксон, П. Фішер, Й. Шумпетер.

Однак в вітчизняній науці відсутній комплексний підхід до формування національної інноваційної системи, аналіз її елементів та їх взаємозалежності.

Метою статті є визначення сутності та особливості формування інноваційної системи розвитку як інструмента сталого розвитку, як інструмента сталого розвитку національної економіки країни.

Виклад основного матеріалу. Україна офіційно прийняла інноваційну систему (модель) розвитку економіки на початку 2003 року. Її пов'язують з розвитком науки, високих наукоємних технологій, інформаційно-комунікаційних систем, збільшенням обсягу інвестицій. В економіці під моделлю розуміють схему взаємозв'язку процесів і явищ, що лежать в основі розглянутої проблеми.

Кожне нове відкриття, винахід в техніці, технології, продукті, комунікаціях можна назвати інновацією, нововведенням, ідеєю. Тоді процес відкриттів і винаходів до масового їх поширення у всіх сферах діяльності є інноваційним процесом, який складається з стадій, етапів, фаз, які знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності і які утворюють систему.

Зазвичай загальний інноваційний процес включає два різних за змістом і виконанню самостійних процесів. Перший – це науково-конструкторський процес (фундаментальні та прикладні дослідження, дослідно-конструкторські розробки і створення дослідних зразків продукту, техніки, апаратів і приладів). Він формує науковий потенціал країни і рівень його розвитку від матеріально-технічної бази науки, якісного складу вчених, їх рівня заробітної плати, кількості наукових організацій.

Другий в інноваційному розвитку держави – це реалізація нововведень у реальне виробництво (масовий або серійний випуск нової продукції, застосування нових технологій, техніки, інформаційних систем) і формує рівень інноваційного розвитку держави, ефективність економіки і соціальної сфери та місце країни в світовому співтоваристві. Реалізація інновацій залежить від високої організації інноваційного процесу, наукових відкриттів та інвестицій. Сучасні інноваційні перетворення в Україні відбуваються в складних соціально-економічних умовах, коли одночасно тривають ринкові реформи, а також розвивається процес інтеграції та глобалізації у світовому просторі, в який включається і Україна: вступ у Світову торгову організацію, до Європейського Союзу. У цих умовах прийнята в Україні інноваційна система розвитку та успішної її реалізації може бути ефективним інструментом розв'язання соціально-економічних, політичних проблем і підвищення рівня життя населення [1, с. 202].

Для цього інноваційна система розвитку повинна бути в кожній ланці економіки і в кожній точці країни. Країна повинна бути вся інноваційна. За визначенням С. Переслепіна, інноваційна система є сукупністю інститутів, що виробляють, обертають і споживають інновації. І є основною принциповою схемою інноваційної системи, де спробував зв'язати інноватику з теорією смислів, яку розвивав російський філософ В. Налімов (рис. 1) [3, с. 58].

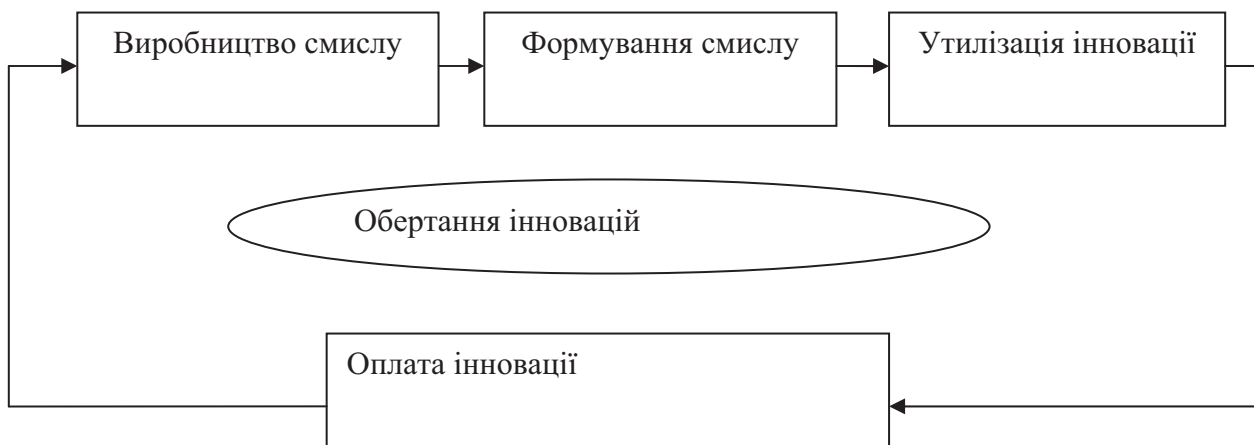

Рис. 1. Принципова схема інноваційної системи

Виробництво смислу – це те місце, де виробляється нове. Це університети, науково-дослідні інститути, конструкторські бюро, винахідники, зовнішній ринок, де можна без особливих проблем створювати інноваційно-креативні групи. Формування смислу виробляє транслювання смислу, а також де інновації набувають юридичний статус: НАН України, державні органи з патентування і стандартизації та ін. Формування смислу починається з роботи над патентами. Треба відзначити, що проблема патентування в Україні вирішена частково, а проблема надання інновації юридичного статусу не вирішена зовсім.

Реалізація інновації: зовнішній ринок (ТНК), внутрішній ринок (бізнес), держструктури теж викликають труднощі. У Росії була створена спеціальна інституціональна структура – інноваційні ярмарки, їх зміст полягав у тому, що бізнес, влада та інноватори укладають між собою угоди [3, с. 59]. Російський досвід необхідно перейняти і для України.

Оплата інновації: венчурні фонди, комерційні банки, ринки (бізнес), інвестиційні банки, держава (держбюджет) і т.д. Тут працює два закони: Перший – чим «сильніше» значення інновації, тим менше шансів, що вона коли-небудь буде сплачена; і другий – інновації, як і люди, рухаються туди, де можуть отримати найбільшу капіталізацію.

Інноваційна система розвитку є складовою частиною економіки держави і визначається як концептуальний підхід до формування інноваційної економіки і спрямована на досягнення стратегічних цілей макросистеми. Поняття «інноваційна система» носить системний характер, а це означає, що технологічний розвиток розглядається не у виді односторонньо-спрямованих причинно-наслідкових зв'язків від НДДКР до інновацій та їх подальшої реалізації, а як процес взаємодії між всією сукупністю факторів (економічних, політичних, соціальних, технологічних, організаційних, інституційних та міжнародних), визначають створення інновацій.

Первинною стадією створення економіки інноваційного типу є створення національної інноваційної системи (НІС), яка за своєю суттю являє цілісну систему знань про ефективну систему функціонування господарюючих суб'єктів.

Аналіз формування інноваційних систем у розвинених країнах дозволяє виявити об'єктивні закономірності розвитку НІС, серед них:

- посилення ролі держави, суспільства, регіонів, галузей у формуванні та розвитку НІС;

- зростання інтеграції науки, освіти, виробництва і ринку (бізнес), що веде до збільшення внутрішніх взаємозв'язків між надсистемами та елементами НІС.

Визначимо поняття «національна інноваційна система». В її організаційному контексті – це сукупність інститутів, які забезпечують розвиток інноваційних процесів у межах країни.

В більш широкому значенні національна інноваційна система являє собою історично, культурно, економічно, науково-технічно й інформаційно обумовлену сукупність відносин між суб'єктами інноваційної діяльності з приводу створення, розповсюдження та використання інновацій, яка має місце в межах певної країни.

Національна інноваційна система (НІС) – це комплекс інституцій, які задіяні в процесі створення та застосування наукових знань та технологій, а також, що визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови інноваційного процесу в межах національних кордонів [5, с. 75].

НІС характеризують як сукупність підприємств і організацій, діяльність яких спрямована на генерування і дифузії інновацій. Про неї говорять як про систему, що забезпечує інноваційні процеси системі економічних механізмів та видів діяльності [4].

Різні варіанти розкриття поняття «національна інноваційна система» обумовлені відмінностями в розумінні термінів, складових цього поняття, а також існування об'єктивних причин відмінності між інноваційними системами конкретних країн.

Вивчивши і узагальнивши особливості різних підходів до визначення національної інноваційної системи, ми даємо таке її визначення.

Національна інноваційна система – це комплекс господарюючих інноваційних суб'єктів, взаємодіючих в процесі створення, виробництва та використання нових знань, технологій, продукції (послуг), спрямованих на реалізацію стратегічних орієнтирів сталого розвитку економічної системи країни.

Найважливішими характеристиками сутності національної інноваційної системи розвитку є:

- її складова частина економічної системи країни, що виконує роль сполучної ланки між макроекономічною політикою, наукою, освітою, наукомісткою промисловістю та ринком інновацій;

- формування та її розвиток, в якому головна роль відводиться державному регулюванню;

- взаємодія між суб'єктами інноваційної діяльності;

- ряд взаємопов'язаних складових підсистем та елементів;

- багаторівневий і наскрізний характер;

- досягнення стратегічних цілей макросистеми, підпорядкування їм усіх стадій інноваційного процесу;
- конкурентоспроможність знань, технологій, продуктів, інновацій, вироблених як всередині країни, так і на світових ринках [5].

Основні складові підсистеми інноваційної системи наведені на рис. 2.

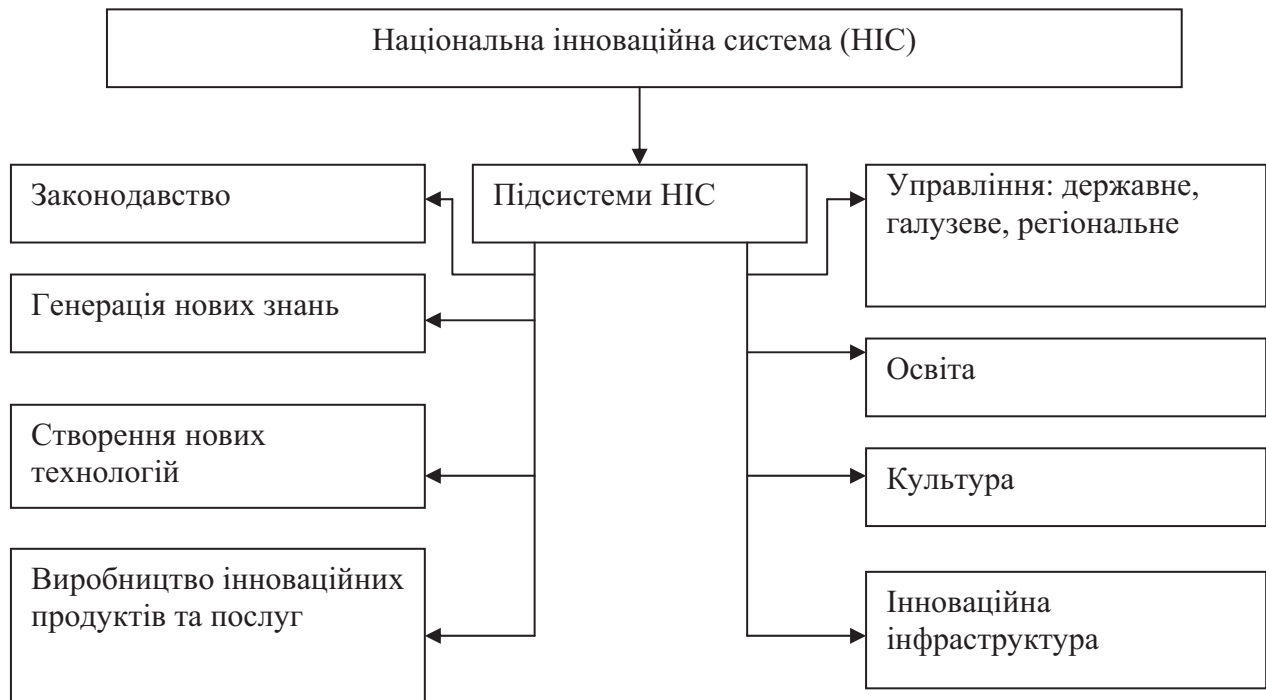

Рис. 2. Основні складові підсистеми НІС

З рис. 2 видно, що особлива роль відводиться підсистемам генерації нових знань і технологічного виробництва інноваційної продукції, трансферу знань та їх практична реалізація в різних сферах діяльності. Радикальна зміна соціальних структур до розширення і активізації інноваційної діяльності не тільки у виробництві, але і в інших сферах підсистем: управління, освіти, культури. Найважливішою умовою формування НІС є висока активність на всіх рівнях управління в державному, регіональному, галузевому, підприємницькому, а також ефективна інноваційна інфраструктура, яка виступає в якості базової складової інноваційного потенціалу суспільства та фундаментом інноваційної економіки.

Основні елементи підсистем інноваційної інфраструктури являють собою сукупність виробничих і громадських інститутів (науково-дослідних інститутів, ВНЗ, технологічних та організаційно-управлінських систем, підприємницьких структур, окремих вчених і винахідників), необхідних для здійснення інноваційної діяльності та реалізації інновацій.

Найважливішою характеристикою інноваційної інфраструктури є її функціональна достатність, що дозволяє в повній мірі використовувати інновації в масштабах національної економіки, регіону, галузі, підприємницьких структур. Все це може бути досягнуто тільки при формуванні ефективної національної інноваційної системи, формування якої входить до числа пріоритетних напрямів державної політики.

Перед НІС різних країн можуть ставитися і різні цілі. У кожному конкретному випадку стратегія НІС визначається макроекономічною політикою, що проводиться державою, нормативно-правовим забезпеченням, формами прямого і непрямого державного регулювання, станом науково-технологічного та промислового потенціалу, а також історичними та культурними традиціями.

Основними цілями розвитку національної інноваційної системи України є:

- створення конкурентоспроможного сектору досліджень і розробок та забезпечення умов для його розширеного відтворення;
- розвиток інфраструктури інноваційної діяльності;
- створення системи економічних стимулів модернізації економіки на основі технологічних інновацій;
- підвищення інноваційної культури суспільства. [5, с. 75]

Розгляд сутності основних елементів та механізму НІС дозволило нам розробити узагальнену модель взаємозв'язку підсистем і елементів НІС (рис. 3).

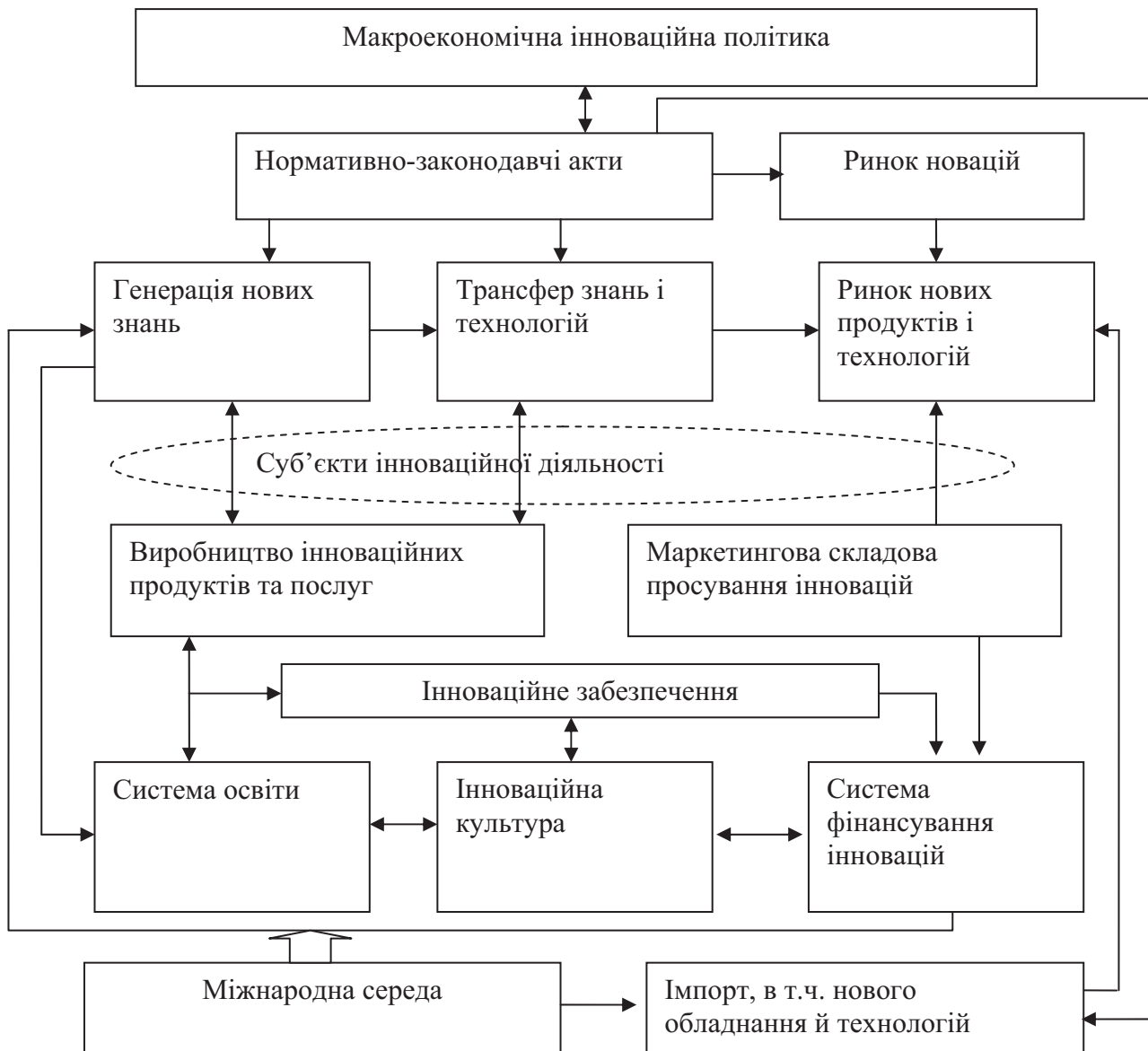

Рис. 3. Модель взаємозв'язку основних підсистем, елементів НІС

Рівень розвитку окремих складових, характер зв'язку між ними визначають відмінності в інноваційних системах різних країн.

Модель, що описує взаємодію підсистем і елементів НІС, зводиться до того, що роль бізнесу полягає в розробці технологій на основі власних досліджень, а також у ринковому освоєнні інновацій, а роль держави - сприяння виробництву фундаментального знання і комплексу технологій стратегічного характеру і в створенні інноваційної інфраструктури. Тому різні варіанти реалізації моделі в умовах соціально-економічного розвитку окремих країн і формують національні особливості інноваційних систем.

На підставі аналізу досліджень підсистем і елементів інноваційної системи ми пропонуємо наше бачення структури національної інноваційної системи, яка включає:

1. Політику пріоритетного інноваційного високотехнологічного розвитку.
2. Законодавство у науково-технічній та інноваційній сфері.
3. Підвищення рівня інноваційної культури, як один із стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.
4. Систему генерації та розповсюдження нових знань і технологій.
5. Інноваційну інфраструктуру.
6. Структуру освіти, підготовку кадрів з організації та управління в інноваційній сфері.
7. Виробництво інноваційних продуктів і послуг.
8. Установи у сфері державного, галузевого та регіонального управління інноваційною діяльністю.
9. Ринкові умови, що сприяють впровадженню інновацій. Створення ринку інновацій.
10. Взаємодія з міжнародним середовищем.
11. Маркетингова складова створення та просування інновацій.
12. Система фінансування інновацій.
13. Механізм інноваційного розвитку, що відображає систему взаємин між вище перерахованими підсистемами і елементами НІС.

Крім зазначених підсистем і елементів НІС, потрібно розглядати сукупність соціальних, політичних, міжнародних чинників, які безпосередньо впливають на характер розвитку інноваційної системи в межах національних кордонів.

Зазначена сукупність підсистем і елементів НІС є, на нашу думку, достатньою для її розвитку, оскільки виключення будь-якої підсистеми та елемента призведе до розриву інноваційного процесу, а звідси робить неможливим повноцінне функціонування всієї системи у принципі. Елементи інноваційного середовища існують не окремо один від одного, а перебувають у тісному функціонального взаємозв'язку

Стратегічне управління національною інноваційною системою здійснюється за рахунок зміни зовнішніх параметрів, значення яких

визначається в межах макроекономічної політики, а механізми їх виконання встановлюються в нормативно-правових актах.

Висновки. Формування національної інноваційної системи відбувається індивідуально для кожної держави і оточується соціально-економічними відносинами, що склалися. У той же час можуть бути використані окремі інструменти та підходи, які довели свою ефективність у розвинених країнах.

Аналіз досвіду управління інноваційними процесами в цих країнах дозволили виявити закономірності у формуванні та розвитку НІС:

– метою формування НІС є динамічний економічний розвиток держави за рахунок підвищення інноваційної активності всіх господарюючих суб'єктів країни;

– високою ефективністю НІС зобов'язані багатьом факторам: сформованій її функціональній структурі, наявності інститутів між виробниками і споживачами НДДКР, послідовній інноваційній політиці держави тощо;

– ключовим чинником конкурентоспроможності країни є державне регулювання інноваційних процесів;

– інноваційна система розвитку держави не обов'язково має бути заснована на власній науково-технічній та інноваційній базі. На початкових етапах становлення НІС придбання або копіювання зарубіжних розробок (досвід Японії, Китаю).

Список літератури

1. Коровина З. П. Рыночные реформы и инновационное развитие экономики: содержание, последствия, прогнозы: монография / З. П. Коровина, А. Г. Игольников, Т. Т. Баштанова. – Донецк: Дмитриенко Л. Р., 2008. – 728 с.
2. Формированию национальной инновационной системы Украины требуется государственное внимание // Голос Украины. – 2007. – 2 авг. – С. 17.
3. Переслепін С. Інноваційні системи / С. Переслепін // Українська інноваційна доктрина. – Харків: «Ватерпас прінт», 2008. – С. 52-60.
4. Васин В. А. Национальная инновационная система: предпосылки и механизмы функционирования. / В. А. Васин, Л. Э. Миндели. – М.: ЦИСЕ, 2002. – С. 11-12.
5. Українська інноваційна доктрина. – Харків: «Ватерпас прінт», 2008. -
6. Брижаль А. В. Формирование инновационной системы России. // А. В. Брижаль / Современные направления теоретических и практических исследований: сб. науч. трудов. Экономика. – Одесса, 2006. – 230 с.